ISSN 2308-0361

УДК 341.234

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО КОРІННІ НАРОДИ УКРАЇНИ»: ДЕКЛАРУВАННЯ ПРАВ ТА ЇХ ПОДАЛЬША ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ

Антон Опанасенко,
аспірант Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ID ORCID: 0000-0003-4373-5181

У статті детально аналізуються правовий статус та окремі види прав, закріплені за корінними народами України згідно з нещодавно прийнятим Законом України «Про корінні народи України». Визначаються критерії належності окремих спільнот до корінних народів України, особливості реалізації цими народами своїх колективних прав, а також реалізації окремими представниками корінних народів своїх індивідуальних прав у відповідних сферах. У рамках дослідження виокремлюються особливості представництва корінних народів України на місцевому, національному та міжнародному рівнях.

Ключові слова: корінні народи, кримські татари, караїми, кримчаки, гагаузи, представництво, правовий статус, самовизначення, мова, культура, традиції, народ, ідентичність

Вступ. Президент України Володимир Зеленський 21 липня 2021 року підписав ініційований ним Закон України «Про корінні народи України» № 1616-IX (далі — Закон). Цей Закон став логічним продовженням закріплення правового статусу корінних народів України, зокрема кримськотатарського народу, основи чого було закладено 20 березня 2014 року постановою Верховної Ради України «Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави» (далі — Постанова) [5]. Окрім визнання охорони та захисту державою корінних народів, Закон урегульовує також низку важливих питань правового та політичного характеру, які потребують законодавчого закріплення. Незважаючи на свій дещо обмежений зміст та обсяг порівняно з аналогічними нормативно-правовими актами інших держав, передусім Канади, Австралії, країн Скандинавії та Нової Зеландії, Закон є свідченням позитивної тенденції розвитку та розуміння колективних прав корінних народів в Україні та результатом плідної співпраці держави з представницькими органами та громадськими організаціями корінних народів України. Подальший розвиток у цій сфері напряму залежить від реалізації положень Закону, впровадження їх на практиці, зокрема шляхом створення ефективної системи підзаконних нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення законодавчих ініціатив, задекларованих Законом, а також якісних механізмів та мережі взаємодії корінних народів України та їх представницьких органів з органами державної влади та місцевого самоврядування.

Отож метою цього дослідження є висвітлення й аналіз положень Закону України «Про корінні народи України», їх тлумачення та з'ясування ролі цього акта в рамках забезпечення колектив-

них та індивідуальних прав громадян України, які ідентифікують себе як представники корінних народів.

Закон України «Про корінні народи України»: декларування прав та їх подальша реалізація. Вказаний Закон хоча й став першим національним нормативно-правовим актом, цілковито присвяченим колективним правам корінних народів та індивідуальним правам їх представників, не є першим українським правовим документом, що містить згадки та посилання на такі народи.

Закон складається з преамбули та 11 статей, які регулюють низку питань, пов'язаних з визначенням поняття та правового статусу, охороною і захистом прав та представництвом корінних народів України.

Стаття 1 Закону «Поняття корінного народу України» містить дефініції корінного народу, представницьких органів корінних народів, а також наводить вичерпний перелік спільнот, які визнаються корінними народами України [6]. Згідно з цією статтею корінним народом України визнається автохтонна етнічна спільнота, яка сформувалася на території України, є носієм самобутньої мови і культури, має традиційні, соціальні, культурні або представницькі органи, самоусвідомлює себе корінним народом України, становить етнічну меншість у складі її населення і не має власного державного утворення за межами України. Таким чином серед критеріїв класифікації спільноти як корінного народу виокремлюємо такі ознаки:

1. Перебіг процесу етногенезу та формування відповідного народу на території, що наразі входить до складу України (критерій автохтонності).
2. Наявність самобутньої мови, культури та традиційних, соціальних, культурних або представницьких органів (критерій самобутності).
3. Наявність ідентичності та усвідомлення себе як корінного народу України (критерій ідентичності).
4. Відсутність у такого народу власного державного утворення поза межами України (критерій представництва).

Частина 2 статті 1 вказує, що до корінних народів України належать кримські татари, караїми та кримчаки [6]. Зазначено також, що ці народи історично сформувалися на території Кримського півострова. Досі є дискусійним питання щодо вичерпності такого переліку, зокрема в аспекті можливості визнання корінним народом поряд із трьома корінними народами Автономної Республіки Крим гагаузів, які наразі компактно проживають у Болградському районі Одеської області. Не викликає жодних сумнівів відповідність гагаузів критеріям самобутності та ідентичності, адже останні й справді мають власні самобутні мову, культуру, традиції, а також ідентифікують себе як окремий народ. Критерій автохтонності щодо гагаузів є неоднозначним, адже, з одного боку, гагаузи справді сформувалися на теренах історичних регіонів Добруджі та Буджаку, які наразі частково належать до території України, здебільшого Болградського району Одеської області. З іншого ж боку, історична батьківщина гагаузів не обмежується територіями, що нині входять до складу України, до того ж більша частина історичної Гагаузії належить до Республіки Молдова. Серед критеріїв визнання народу корінним, яким гагаузи не відповідають, є критерій представництва, оскільки гагаузький народ уже реалізував своє право на самовизначення у складі Республіки Молдова шляхом утворення автономного територіального утворення Гагауз Єрі, або Гагаузії.

Стаття 2 Закону закріплює за корінними народами право на самовизначення у складі України та вільне встановлення власного політичного статусу, а також гарантує корінним народам право на соціальний політичний та економічний розвиток [6]. На жаль, Закон не регулює механізм реалізації права на самовизначення та встановлення політичного статусу корінними народами

України, тому наразі це положення є декларативним і таким, що потребує подальшої кодифікації та конкретизації в рамках чинного законодавства шляхом ухвалення нових нормативно-правових актів та внесення змін до чинних.

Стаття 2 Закону також побіжно згадує два основні способи представництва корінних народів: створення власних представницьких органів та інституцій у рамках чинного українського законодавства; представництво корінних народів у Верховній Раді України, Верховній Раді Автономної Республіки Крим та органах місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. Для ефективного функціонування представницьких органів корінних народів їхній правовий статус, повноваження та порядок взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування повинен бути визначений законодавчо. У цьому розрізі корисним може бути іноземний досвід забезпечення права корінних народів на самовизначення, зокрема шведський, фінський та норвезький стосовно закріплення правового статусу та взаємодії представницьких органів корінного народу саамі з державою та новозеландський в аспекті закріплення за корінним народом маорі визначеної кількості мандатів у парламенті.

Статті 3–7 Закону присвячені окремим видам прав корінних народів, зокрема: основоположним (ст. 3), культурним (ст. 4), освітнім та мовним (ст. 5), інформаційним (ст. 6) та праву корінних народів на сталий розвиток (ст. 7) [6]. Під основоположними правами маються на увазі права людини та основоположні свободи, проголошені Конституцією та законами України, Статутом Організації Об'єднаних Націй, Загальною декларацією прав людини, Декларацією Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів, а також іншими міжнародними договорами. Ці права належать корінним народам як колективним суб'єктам права, так і окремим їх представникам. Серед таких прав у Законі згадано права на використання національної символіки, правовий захист, збереження, відродження та розвиток національних мови, культури, традицій, писемності та літератури, об'єктів матеріальної та нематеріальної культурної спадщини, їх передачу наступним поколінням.

Ураховуючи тривалу та руйнівну політику окупаційної влади, задля збереження самобутності та культури корінних народів запроваджується інститут заходів посиленої підтримки корінних народів України. Держава гарантує корінним народам та їх окремим представникам захист від заохочення або розпалювання расової, етнічної чи релігійної ненависті, спрямованої проти таких народів.

Отже, можемо говорити про правовий захист правосуб'єктності корінних народів України, який включає в себе поряд з низкою антидискримінаційних ініціатив навіть заборону заперечення самобутності корінних народів. Подібний меседж є вкрай важливим у рамках законодавчого закріплення прав корінних народів, оскільки це в подальшому унеможливлює дискусійність питання доцільності забезпечення прав корінних народів та власне їх визнання такими. Існування корінних народів в Україні як колективних суб'єктів права визнається не точкою зору чи позицією, а доконаним фактом, який не підлягає перегляду.

У Законі також перераховано культурні права корінних народів України. У першу чергу згадується право на дотримання, відродження та розвиток духовних, релігійних та культурних традицій і звичаїв, збереження матеріальної та нематеріальної культурної спадщини. Права, згадані у статті 4 Закону, є більш конкретизованими та в процесі своєї реалізації потребують взаємодії Кабінету Міністрів України та представницьких органів корінних народів. Першим таким правом є право на користування об'єктами і місцями культурного та релігійного значення.

Подібною є ситуація з відновленням історичної топоніміки корінних народів Кримського півострова, проте до цього процесу також повинен залучатися законодавчий орган. Досить цікавим повинен бути власне процес відновлення історичної топоніміки Криму. Наразі не маємо відповіді на питання, чи перейменування населених пунктів Автономної Республіки Крим відбуватиметься виключно в рамках декомунізації, чи стане ширшим процесом повернення населеним пунктам історичної топоніміки корінних народів. Постанову Верховної Ради України «Про перейменування окремих населених пунктів та районів Автономної Республіки Крим та міста Севастополя» було прийнято 12 травня 2016 року. Згідно з пунктом 2 Постанова набуває чинності після повернення Україною ефективного контролю над територією Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. Варто зазначити, що ця Постанова була прийнята на виконання вимог Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 9 квітня 2015 року. Цим Законом також вносяться зміни до Закону України «Про географічні назви», зокрема статтею 5 забороняється присвоєння географічним об'єктам назв на честь діячів комуністичної партії, державних органів СРСР, а також знакових подій, пов'язаних з установленням чи пануванням радянської влади на території України чи переслідуванням борців за незалежність України, а географічні об'єкти, чиї назви містять у собі комуністичну символіку, підлягають перейменуванню [2]. Невідомо, чи перейменування торкнеться іншої топоніміки, що має відповідники в мовах корінних народів, проте не містить комуністичної символіки. Наприклад, міста Сімферополь та Севастополь мають кримськотатарські назви, що значно відрізняються від нинішніх: Ак-Мечеть, чи Аксмеджит та Ак'яр, чи Ахтіар. Невідомими також є історико-темпоральні рамки топоніміки, яка повинна бути перейменована. Можливо, усім населеним пунктам Криму буде повернено (за наявності) історичні, здебільшого кримськотатарські, назви корінних народів, проте перейменування може стосуватися лише населених пунктів, перейменованих за часів радянської окупації. Звісно, цілком імовірним є повернення історичної топоніміки корінних народів виключно в рамках декомунізації або закріплення за населеними пунктами двох назв: української та кримськотатарської. Практика паралельного існування на офіційному рівні одразу кількох назв одного географічного об'єкта наразі широко застосовується низкою держав світу (Італією у Південному Тиролі/Альто Адідже, Фінляндією, Ірландією, Францією у Бретані, Іспанією у Країні Басків, Великою Британією у Вельсі, Шотландії та Північній Ірландії тощо). Із вищезазначеного випливає, що процес відновлення історичної топоніміки є досить складним і потребує залучення широкого кола суб'єктів для узгодження всіх пов'язаних із цим суттєвих питань.

Стаття 5 Закону присвячена освітнім та мовним правам корінних народів України. За корінними народами закріплюється право створювати свої заклади освіти або співпрацювати із закладами освіти всіх форм власності з метою забезпечення вивчення мови, історії, культури відповідного корінного народу та навчання мовою відповідного корінного народу [6]. Реалізація цього нормативно-правового припису потребує внесення відповідних змін до Закону України «Про освіту» та низки інших нормативно-правових актів, а також прийняття спеціальних законів та підзаконних нормативно-правових актів, покликаних гарантувати і забезпечувати мовні та освітні права корінних народів України.

Держава бере на себе обов'язок гарантувати можливість вивчення мов корінних народів, а також дослідження, збереження та розвитку мов корінних

народів, що перебувають під загрозою зникнення. До останніх згідно з Червоною книгою мов, на жаль, віднесено всі три мови корінних народів України. Зокрема, кримськотатарська мова, носіїв якої відповідно до перепису населення України 2001 року налічувалося 231 382, була класифікована як мова, що вимирає; караїмська та кримчацька мови, носіїв яких за різними даними налічується близько 35–50 та 8–10 відповідно, класифікуються як мови, що перебувають на межі зникнення або майже вимерлі [1, 8, 10]. Збереження мов корінних народів України є важливим не в останню чергу в рамках відновлення прав корінних народів, що постраждали від злочину геноциду, вчиненого тоталітарними режимами окупаційної влади (Депортація кримськотатарського народу 1944 року, або Сюрґюн, вчинена комуністичним тоталітарним режимом, та Голокост, від якого постраждав кримчацький народ, оскільки був зарахований націонал-соціалістичним тоталітарним режимом до складу єврейського народу). Можна дійти висновку, що в подальшому, скоріш за все, лише кримськотатарську мову буде можливо зберегти, а караїмську та кримчацьку мови можна буде лише відновлювати, як це мало місце з менською та корнською мовами, івритом тощо.

Інформаційні права корінних народів України регулюються статтею 6 Закону. Згідно з положеннями статті держава забезпечує належну інформаційну політику щодо культурного різноманіття корінних народів України, а державна політика у сфері освіти та державна інформаційна політика базуються на принципі поваги до ідентичності корінних народів України, до їх цілісності як самобутніх етнічних спільнот та їхньої національної символіки [6]. Закон за корінними народами закріплює право створювати власні засоби масової інформації через представницькі органи і врегульовує особливості та порядок фінансування засобів масової інформації.

Вищезгадані нормативно-правові положення в такому разі зможуть виконувати дві функції: збереження, розвиток та сприяння вивченню й передачі мов корінних народів; у разі ведення мовлення іншою мовою — інформування широкого загалу щодо проблематики корінних народів в Україні та необхідності забезпечення їхніх невід'ємних прав.

Статтею 7 Закону проголошується право корінних народів України на сталий розвиток. Це право полягає в гарантуванні залученості корінних народів та їх представницьких органів до процесів прийняття рішень, що впливають на права корінних народів та реалізацію таких прав. За представницькими органами корінних народів закріплюється право брати участь у розробленні загальнодержавних та регіональних стратегічних і програмних документів, покликаних захищати права та законні інтереси таких народів поряд з процесами їх інтеграції в українське суспільство. З огляду на факт депортації кримськотатарського народу 1944 року до Узбекистану та подальшого повернення кримських татар на історичну батьківщину Закон передбачає резервування для представників корінних народів земель сільськогосподарського та іншого призначення і виділення земельних ділянок для репатріантів. Порядок такого резервування, а також облік наданих репатріантам ділянок встановлюється Кабінетом Міністрів України за погодженням з представницькими органами корінних народів.

Дещо унікальними є положення частини 3 статті 7 Закону, оскільки, на відміну від решти статей, вони набувають чинності не з дня опублікування нормативно-правового акта, а лише після повернення Україною ефективного контролю над тимчасово окупованими Російською Федерацією територій Автономної Республіки Крим та міста Севастополь [6]. Цими положеннями регулюється право корінних народів на отримання своєї частки від доходів бюджетів усіх рівнів, отриманих унаслідок

користування природними ресурсами півострова Крим, задля забезпечення фінансування потреб корінних народів.

Безперечно, важливим і прогресивним у рамках досліджуваного Закону є закладення основ правового статусу представницьких органів корінних народів положеннями статті 8, згідно з якою Кабінет Міністрів України наділений компетенцією щодо закріплення правового статусу представницьких органів корінних народів чи його позбавлення своїми рішеннями [6]. Права та обов'язки таких органів набуваються та втрачаються відповідно до рішень Уряду. Станом на сьогодні згідно з постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну службу України з етнополітики та свободи совісті та внесення змін до Положення про Міністерство культури України» від 21 серпня 2019 року таким органом є Державна служба України з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС) [4].

Варто зазначити, що Законом також проголошено обов'язок органів виконавчої влади узгоджувати свої акти та рішення у сфері розвитку мов, культури, забезпечення прав корінних народів України на освіту мовою корінного народу, діяльності засобів масової інформації мовами корінних народів України, інтеграції корінних народів України з представницькими органами корінних народів. Важливим також є той факт, що згідно з частиною 3 статті 8 Закону узгодження рішень та проведення консультацій органами виконавчої влади щодо відповідних питань відбувається власне з представницькими органами тих народів, чиї права, інтереси та обов'язки у рамках вказаних питань зачіпаються. Подібна конкретизація є доречною, адже закріплює конкретність, предметність і визначеність цих консультацій та їх спрямованість на вирішення питань, що безпосередньо стосуються того чи іншого корінного народу як колективного суб'єкта права, а не корінних народів узагалі, що могло б призвести до надмірної та непотрібної бюрократизації вищезазначених узгоджувальних процесів.

Окрім цього, українське законодавство також урахувало той факт, що не всі корінні народи України мають свої представницькі органи. Станом на сьогодні розгалужена система представництва є лише у кримськотатарського народу, вона представлена центральним представницьким органом — Курултаєм Кримськотатарського Народу, який скликається не рідше одного разу на 2,5 роки, центральним представницько-виконавчим органом — Меджлісом Кримськотатарського Народу, який діє між сесіями Курултаю, органами місцевого самоврядування. Висока розвиненість системи представництва кримських татар, порівняно з іншими корінними народами України, пояснюється більшою чисельністю кримськотатарського народу, а також тривалою історією кримськотатарської державності, що веде свій початок із середини XVстоліття. Система представництва наразі також існує у караїмського народу, зокрема, як зазначає в монографії «Правовий статус корінних народів України» Борис Бабін, національним з'їздом караїмів у 2003 році було обрано представницьку раду — Улу Болік [9]. Кримчацький народ, що є найменш численним народом України та перебуває під реальною загрозою зникнення, не має власних представницьких структур. Згідно з останнім переписом населення України, проведеним у 2001 році, на території України проживало 406 кримчаків, для порівняння: караїмів було зареєстровано 1196, кримських татар — 248 193 [1, 8]. Ураховуючи вищезазначене, частиною 4 вказаної статті проголошується, що у разі відсутності у корінного народу України представницького органу або відсутності у такого представницького органу правового статусу, набутого в порядку, передбаченому частиною 1 цієї статті, консультації не проводяться. Цілком логічним є факт урахування за-

конодавством вищезазначеного, оскільки в подальшому це дасть змогу уникнути непорозумінь у вигляді залучення представницьких органів одного корінного народу до вирішення проблем іншого корінного народу.

Із положень статті 8 Закону очевидно випливає той факт, що подальша їх реалізація потребує підготовки відповідних нормативно-правових актів, якими встановлювалися б права та обов'язки представницьких органів корінних народів України, адже без таких документів норми вищезгаданої статті матимуть, на жаль, виключно декларативний характер. Зокрема, правовий статус представницьких органів кримськотатарського народу, попри існування їх розгалуженої системи протягом останніх 30 років, досі залишається прогалиною в рамках вітчизняного законодавства, оскільки, з одного боку, ці органи безперечно не є громадськими організаціями, а з іншого — були визнані представницькими органами корінних народів лише 7 років тому, а їхній правовий статус із детальним та вичерпним переліком прав та обов'язків досі не врегульований.

Порядок та особливості ресурсного забезпечення представницьких органів корінних народів України регулюються статтею 9 Закону [6]. Закон виділяє 2 види такого ресурсного забезпечення:

1. Фінансове забезпечення діяльності представницьких органів, за рахунок Державного бюджету України за окремою бюджетною програмою.
2. Фінансова, технічна, благодійна та гуманітарна допомога від іноземних держав, міжнародних організацій, юридичних і фізичних осіб.

Перший вид ресурсного забезпечення відбувається згідно з умотивованим запитом представницьких органів корінних народів щодо їх фінансових потреб. Другий вид ресурсного забезпечення представницьких органів корінних народів України відбувається згідно з чинним законодавством. Інформація про обидва види ресурсного забезпечення, а також використання отриманих коштів підлягає щоквартальному оприлюдненню на офіційному веб-сайті представницького органу корінного народу. Якщо такий веб-сайт у представницького органу корінного народу відсутній, вищезгадана інформація щоквартально надається представницьким органом центральному органу виконавчої влади [4].

Міжнародну правосуб'єктність корінних народів України та їх представницьких органів урегульовує стаття 10 Закону «Міжнародне представництво корінних народів України». Відповідно до положень частини 1 статті 10 держава сприяє розвиткові етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності корінних народів України та дбає про задоволення національно-культурних і мовних потреб їх представників, які проживають за межами України [6]. Отже, наша держава визнає свою відповідальність за забезпечення та реалізацію прав корінних народів України загалом, незалежно від місця проживання або громадянства представників цих народів, визнаючи такі народи своєю невід'ємною частиною, а їх представників — де-факто закордонними українцями, для яких Україна є історичною батьківщиною.

Важливість цього положення на практиці пояснюється тривалою окупацією українських земель загалом і територій традиційного проживання корінних народів зокрема. Особливо помітно це прослідковується стосовно кримськотатарського народу, який неодноразово піддавався гонінням та навіть геноциду з боку влади Російської імперії, СРСР, а наразі — з боку окупаційної влади Російської Федерації. Після ліквідації Кримського Ханства в 1783 році Російською імперією сотні тисяч кримських татар були змушені залишити свою батьківщину через переслідування та переселитися до Османської імперії. За різними оцінками, нині на території Турецької Республіки проживає від 150 тис. до 6 млн осіб кримськотатарського походження. Слід наголосити, що знач-

на кількість кримських татар досі проживає на території Республіки Узбекистан, куди їх було масово депортовано 1944 року під час геноциду. Наразі в цій країні, за різними оцінками, проживає від 150 тис до 250 тис. кримських татар. За допомогою ж положень Закону наша держава робить чіткий меседж для таких осіб, зазначаючи, що Крим і кримськотатарський народ є невід'ємною частиною України та її народу, Україна ж, у свою чергу, пам'ятає про цих осіб та зобов'язується про них дбати, незалежно від місця їхнього проживання.

Частинами 2 та 3 статті 10 регулюються індивідуальні та колективні права корінних народів України на міжнародне представництво. Представники корінних народів нашої країни за погодженням з представницькими органами таких народів можуть включатися до складу делегацій України для участі в роботі міжнародних організацій, міжнародних конференцій та в міжнародних переговорах з питань, що стосуються прав корінних народів. Ці положення Закону забезпечують корінним народам України та їх представникам право брати участь у дискусіях щодо розвитку прав корінних народів та діяльності, пов'язаній із захистом таких прав на міжнародній арені. Така залученість корінних народів України до міжнародних організацій та конференцій дасть змогу у плідній співпраці розвивати та реалізовувати корінним народам України свої невід'ємні права, переймаючи позитивний іноземний та міжнародний досвід у цій сфері.

Заключна 11 стаття Закону «Прикінцеві положення» описує особливості набуття Законом чинності, а також реалізації його вимог. Частиною 2 статті 11 до Закону України «Про телебачення і радіомовлення» вносяться зміни щодо забезпечення інформаційних прав корінних народів України. Закон покладає на Кабінет Міністрів України обов'язок привести у відповідність із Законом власні нормативно-правові акти, забезпечити перегляд і скасування міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади нормативно-правових актів, які суперечать положенням Закону, забезпечити прийняття нормативно-правових актів, які цим Законом передбачені, підготувати пропозиції щодо приведення у відповідність із Законом положень інших законів України та подати їх на розгляд до Верховної Ради України [6]. Варто наголосити, що станом на сьогодні, питання забезпечення реалізації положень Закону та гарантування прав корінних народів напряму залежить від діяльності Кабінету Міністрів України та інших органів виконавчої влади у цій сфері, адже проголошені Законом права потребують злагоджених механізмів втілення на практиці та реалізації, без яких усі вищезазначені та безперечно прогресивні законодавчі новели матимуть переважно декларативний характер.

Підсумовуючи вищезазначене, можемо дійти висновку, що корінними народами України Закон проголошує автохтонні етнічні спільноти, які сформувалися на території України, є носіями самобутньої мови і культури, мають традиційні, соціальні, культурні або представницькі органи, самоусвідомлюють себе корінними народами України, становлять етнічну меншість у складі її населення і не мають власного державного утворення за межами України. Аналіз нормативних положень свідчить про наявність певних вимог щодо визнання спільноти корінним народом України.

Водночас Закон безпосередньо зазначає корінні народи України, які сформувалися на території Криму: кримські татари, караїми та кримчаки.

Україна визнає правосуб'єктність корінних народів як колективних суб'єктів права, гарантуючи їм право на представництво, а також визначає основні шляхи його реалізації.

Серед основних видів прав, закріплених Законом за представниками корінних народів, зазначаються основоположні права (права людини), культурні, мовні, освітні, інформаційні права, а

також право на сталий розвиток, ресурсне забезпечення представницьких органів, представництво на національному та міжнародному рівнях. Держава таким чином бере на себе відповідальність за забезпечення як колективних прав корінних народів як спільнот, так і індивідуальних прав окремих представників таких спільнот задля, з одного боку, консолідації та розвитку української нації, важливим елементом якої є корінні народи, а з іншого боку — збереження етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів України.

Незважаючи на очевидну прогресивність та демократичність положень Закону, очевидним залишається факт важливості реалізації його положень на практиці, зокрема шляхом формування розгалуженої та деталізованої системи підзаконних нормативно-правових актів, спрямованих на виконання його вимог. Чільну роль у цьому процесі відведено Кабінету Міністрів України, який за погодженням з представницькими органами корінних народів повинен конкретизувати зазначені в Законі права, а також розробити детальні механізми та порядок їх реалізації на практиці.

Список використаних джерел / List of references

1. *Перепис населення України 2001 року: статистичні матеріали від 5 грудня 2001 року. URL: http://www.ukrcensus.gov.ua/results / https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:2001_Ukraine_Census).*
2. *Про географічні назви : Закон України від 31 травня 2005 року № 2604-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2005. № 27. Ст. 360.*
3. *Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки : Закон України від 9 квітня 2015 року № 317-VIII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2015. № 26. Ст. 21.*
4. *Про затвердження Положення про Державну службу України з етнополітики та свободи совісті та внесення змін до Положення про Міністерство культури України : постанова Кабінету Міністрів України від від 21 серпня 2019 р. № 812.*
5. *Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави : постанова Верховної Ради України від 20 березня 2014 року № 1140-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2014. № 15. Ст. 581.*
6. *Про корінні народи України : Закон України від 1 липня 2021 року № 1616-IX. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2021. № 38. Ст. 319.*
7. *Про перейменування окремих населених пунктів та районів Автономної Республіки Крим та міста Севастополя : постанова Верховної Ради України від 12 травня 2016 року № 1352-VIII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2016. № 23. Ст. 478.*
8. *Стешенко В. С. Переписи населення / Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наукова думка, 2003–2019. ISBN 966-00-0632-2.*
9. *Українська Революція гідності, агресія РФ і міжнародне право : монографія. Українська асоціація міжнародного права, Київ, 2014. 1016 с. URL: https://books.google.com.ua/books?id=X0X0CgAAQBAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false).*
10. *Moseley, Christopher (ed.). 2010. AtlasoftheWorld'sLanguagesinDanger, 3rd edn. Paris, UNESCO Publishing // електронний режим доступу (http://www.unesco.org/languages-atlas/index.php?hl=en&page=atlasmap).*

1. *Perepys naselennia Ukrainy 2001 roku: statystychni materialy vid 5 hrudnia 2001 roku. URL: http://www.ukrcensus.gov.ua/results / https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:2001_Ukraine_Census).*
2. *Pro heohrafichni nazvy : Zakon Ukrainy vid 31 travnia 2005 roku № 2604-IV. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). 2005. № 27. St. 360.*
3. *Pro zasudzhennia komunistychnoho ta natsional-sotsialistychnoho (natsystskoho) totalitarnykh rezhymiv v Ukraini ta zaboronu propahandy yikhnoi symvoliky : Zakon Ukrainy vid 9 kvitnia 2015 roku № 317-VIII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). 2015. № 26. St. 21.*
4. *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Derzhavnu sluzhbu Ukrainy z etnopolityky ta svobody sovisti ta vnesennia zmin do Polozhennia pro Ministerstvo kultury Ukrainy : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid vid 21 serpnia 2019 r. № 812.*
5. *Pro Zaiavu Verkhovnoi Rady Ukrainy shchodo harantii prav krymskotatarskoho narodu u skladi Ukrainskoi Derzhavy : postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 20 bereznia 2014 roku № 1140-VI. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). 2014. № 15. St. 581.*
6. *Pro korinni narody Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 1 lypnia 2021 roku № 1616-IX. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). 2021. № 38. St. 319.*
7. *Pro pereimenuvannia okremykh naselenykh punktiv ta raioniv Avtonomnoi Respubliky Krym ta mista Sevastopolia : postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 12 travnia 2016 roku № 1352-VIII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). 2016. № 23. St. 478.*
8. *Steshenko V. S. Perepysy naselennia / Entsyklopediia istorii Ukrainy : u 10 t. / redkol. : V. A. Smolii (holova) ta in. ; Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. Kyiv : Naukova dumka, 2003–2019. ISBN 966-00-0632-2.*
9. *Ukrainska Revoliutsiia hidnosti, ahresiia RF i mizhnarodne pravo : monohrafiia. Ukrainska asotsiatsiia mizhnarodnoho prava, Kyiv, 2014. 1016 s. URL: https://books.google.com.ua/books?id=X0X0CgAAQBAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false).*
10. *Moseley, Christopher (ed.). 2010. AtlasoftheWorldsLanguagesinDanger, 3rd edn. Paris, UNESCO Publishing // elektronnyi rezhym dostupu (http://www.unesco.org/languages-atlas/index.php?hl=en&page=atlasmap).*

Надійшла до редакції 04.11.2021 року

Опанасенко А. Закон Украины «О коренных народах Украины»: декларирование прав и их последующая имплементация. В статье подробно анализируются правовой статус и отдельные виды прав, закрепленные за коренными народами Украины согласно недавно принятому Закону Украины «О коренных народах Украины». Определяются критерии принадлежности отдельных сообществ к коренным народам Украины, особенности реализации этими народами своих коллективных прав, а также реализации отдельными представителями коренных народов своих индивидуальных прав в соответствующих сферах. В рамках исследования выделяются особенности представительства коренных народов Украины на местном, национальном и международном уровнях.

Ключевые слова: коренные народы, крымские татары, караимы, крымчаки, гагаузы, представительство, правовой статус, самоопределение, язык, культура, традиции, народ, идентичность

Opanasenko A. Law of Ukraine «On Indigenous Peoples of Ukraine»: declaration of rights and their further implementation». The article analyses in detail the legal status and certain types of rights as signed to indigenous peoples of Ukraine under the recently adopted Law of Ukraine «On Indigenous Peoples of

Ukraine». The criteria of belonging of separate communities to the indigenous peoples of Ukraine, features of realization by these peoples of their collective rights, and also realization by separate representatives of indigenous peoples of their individual rights in the corresponding spheres are defined. The study also defines the characteristics of the indigenous people, which distinguish this concept from other related concepts, in particular, the concept of national minority. Also, the article, based on the aforementioned Law, determines why only the indigenous peoples of Crimea: Crimean Tatars, Karaites and Krymchaks can be recognized as indigenous peoples of Ukraine, in contrast to the Gagauz people, who currently in Ukraine's Odessa region. The study also highlights the peculiarities of the representation of indigenous peoples of Ukraine at the local, national and international levels. A detailed interpretation of the provisions of the Law clarifies its role and significance, as well as prospects for the implementation of its provisions in the future. The specifics of the representation of indigenous peoples in Ukraine have been studied, in particular through the functioning of separate representative bodies of indigenous peoples, as well as the representation of the aforementioned communities within public authorities and local governments. The process and peculiarities of interaction of the representative bodies of the indigenous peoples of Ukraine with the bodies of state power and local self-government in Ukraine are analysed, along with the specifics of the legal status of such bodies of the indigenous peoples. The publication proves the need for further the legislative process to implement the requirements of the law, as well as the development of detailed and transparent mechanisms for such implementation.

Keywords: Indigenous peoples, Crimean Tatars, Karaites, Krymchaks, Gagauz people, representation, legal status, self-determination, language, culture, traditions, people, identity